

Asia: VN/1070/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen edellytyksiin (1 §):

Esitysluonnoksessa on erityisen kiitettävää, että seksuaali- ja lisääntymisterveydelliset oikeudet transsukupuolisille toteutuvat jatkossa niin, että hedelmättömyysvaatimuksesta ollaan luopumassa. Samoin kannatettavaa on, että henkilön puolison suostumusta ei tarvittaisi enää missään tilanteessa sukupuolen vahvistamiseksi.

Valitettavasti esitysluonnos jättää yhden ryhmän oikeudet huomiotta. Esitys estää kategorisesti sukupuolen vahvistamisen alle 18-vuotiailta. Esitysluonnoksessa todetaan, että säätely alaikäisten osalta olisi vaatinut asian tarkempaa selvittämistä. Vasemmistonaiset ihmettelee miksei tätä selvitystä tehty lain valmistelun yhteydessä.

Useat eri lasten oikeuksien kanssa työskentelevät järjestöt (Lapsiasiavaltuutettu, Väestöliitto, Sateenkaariperheet, Lastensuojelun Keskusliitto ja Mannerheimin lastensuojeluliitto) totesivat, vuonna 2019 julkaistussa kirjoituksessaan, että oikeudellisen sukupuolen vahvistamiseen liittyvän lainsäädännön tulee turvata lapsen oikeuksia ja tukea lapsen terveen identiteetin kasvua.

Sateenkaariperheet ry. huomauttaa tästä lakiesityksestä antamassaan lausunnossa, että hallituksen linjausta jättää lapsen edun selvittäminen säätelyn ulkopuolelle jo ennen kuin mitään lapsivaikutusselvityksiä oli asiasta tehty, voidaan pitää YK:n lapsen oikeuksien periaatteiden vastaisena päätöksenä. Kaikissa lasta koskevilla asioissa tulisi punnita lapsen etu. Tässä esityksessä lapsen edun selvittäminen on sivuutettu jo lähtökohtaisesti. Vasemmistonaiset pitää erittäin tärkeänä, että jokaisella lapsella on oikeus omaan sukupuoleensa. Tämä oikeus tulee taata myös transsukupuolisille lapsille ja mahdollistaa, heille oikeus sukupuolen juridiseen vahvistamiseen.

2. Kommenttiin liittyen hakemukseen ja sen käsittelyyn (2 §). Kommentteja pyydetään esimerkiksi siihen, onko sukupuolen vahvistamisen hakemusmenettely esitetyssä muodossaan toimiva ja tarkoituksenmukainen.

Lakiesityksen säännöskohtaisissa perusteluissa sanotaan, että ”hakijan sukupuoli voitaisiin vahvistaa, kun hakija olisi saanut Digi- ja väestötietovirastolta mainitut tiedot ja vahvistanut sen jälkeen hakemuksensa. Hakija voisi vahvistaa hakemuksensa aikaisintaan 30 päivän kuluttua siitä, kun hakemus on tullut vireille. Menettelyn tavoitteena on varmistaa, että hakemus on tehty tietoon perustuen, eikä sitä ole tehty impulsiivisesti tai harkitsemattomasti.” Vasemmistonaiset katsoo, että juridisen sukupuolen korjaamisen tulisi olla ilmoitusasia. Hakemusmenettely ja sen 30 vuorokauden harkinta-aika eivät täytä itsemäärittelyoikeuteen perustuvaa lähestymistapaa. Ilmoitusmenettely toisi sukupuoli-identiteettiä koskevan päätöksenteon täysimääräisesti asianomaisen henkilön itsemääräämisoikeuden piiriin.

Pykälän 4. momentin mukaan Digi- ja väestötietoviraston on ilmoitettava sukupuolen vahvistamisesta henkilön puolisolle. Vasemmistonaiset katsoo tällaisen menettelyn olevan tarpeetonta yksityiselämään puuttumista. Muutoksista ei tule ilmoittaa henkilöille, joiden oikeusasemaan muutos ei esitetyn säätelyn vaikutusta mitenkään.

3. Kommenttiin liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin (3 §). Lausunnoissa pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota sellaiseen lainsäädäntöön, jossa sukupuolelle annetaan merkitystä ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lisäksi huomiota pyydetään kiinnittämään säännöksen aiheuttamiin muutostarpeisiin lausunnonantajan toiminnassa/hallinnonalalla.

Ehdotetun lain on esimerkiksi arvioitu mahdollisesti edellyttävän muutoksia vankeus- ja tutkintavankeuslakien säännöksiin vankien sijoittamisesta sekä henkilöntarkastuksista ja päihitteettömyyden valvonnasta. Vastaavia säännöksiä on myös laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lain on myös arvioitu edellyttävän muutoksia eräisiin rikoslain säännöksiin.

Lainsäädännön perusteena tulee olla, että henkilö katsotaan kuuluvaksi vahvistettuun sukupuoleensa. Lait tulee säätää niin, ettei tähän lähtökohtaan tarvita poikkeussäädöksiä. Suomalaisen lainsäädännön termistö on kuitenkin edelleen osittain sukupuolitettua. Esimerkiksi laissa raskauden keskeyttämisestä puhutaan naisesta eikä esimerkiksi raskaana olevasta. Raskauden keskeyttämisessä olennaista ei ole henkilön sukupuoli vaan lääketieteellinen tila, eli raskaus. Vasemmistonaiset pitää tärkeänä, että lainsäädännön lähtökohdaksi otetaan jatkossa tarpeettoman sukupuolittuneen termistön välttäminen.

Lakiesityksessä esitetyt poikkeussäädöksiin liittyy vakavia riskejä henkilön väärinsukupuolittamisen jatkumisesta sukupuolen vahvistamisen jälkeenkin. Tästä jo tämän lain säätämisen yhteydessä olisi syytä tarkastella ja tarvittaessa muuttaa muun lainsäädännön termistöä sukupuolten osalta.

Jos hallitus kuitenkin esittää, että säädetään esitysluonnoksen mukainen poikkeussäädös, poikkeussäädöksen pykäläteksti ja myös perustelut on muokattava sellaisella tavalla, että kaikista

vahingollisimmista määritelmistä, kategorioista ja termeistä voidaan luopua. Esimerkiksi ”lisäntymisbiologinen sukupuoli” on sellainen oikeudellinen kategoria, jota ei pitäisi lisätä lakiin, varsinkaan pykälätasolle. Se voisi tulevaisuudessa vaarantaa sen peruseriaatteen, että henkilöä on kohdeltava vahvistetun sukupuolen mukaisesti.

4. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin ja vanhemmuuteen (4 §)

Esityksen mukaan vanhemmuusmerkinnät tehtäisiin tulevaisuudessakin sukupuolitetusti (isä/äiti). Tällöin on tärkeää, että vanhemmalle annetaan (5§:ssä) mahdollisuus saada vanhemmuutensa kirjattua itsemäärittelyyn perustuen. Tärkeää tämä on myös siksi, että vanhemmalla on täten mahdollisuus siihen, että hänen sukupuolimerkintänsä ja vanhemmuusnimikkeensä ovat samalla tavoin sukupuolitettuja. Tämä suojaa sekä vanhempaa että lasta syrjinnältä ja yksityisyyden suojan loukkauksilta, esimerkiksi kun vanhempi asioi lapsen asioissa.

Vasemmistonaisten näkemyksen mukaan vanhemmuusnimike tulisi lähtökohtaisesti kirjata vahvistetun sukupuolen mukaisesti. Vanhemmuuden vahvistaminen syntymässä määritellyn sukupuolen mukaisella nimikkeellä on räikeästi ristiriidassa sen kanssa, että ihminen tulee lainsäädännössä ja yhteiskunnassa kohdata vahvistetun sukupuolen mukaisesti.

Esityksessä oleva isyylain 3§:n näyttäisi rajaavan vahvistamisen ulkopuolelle tilanteen, jossa sen vanhemman sukupuoli, jonka siittiöistä on kyse, on vahvistettu naiseksi jo hedelmöitymisen ajankohtana. Näin tulkitessa henkilön isyyttä ei voitaisi lainkaan vahvistaa isyylain nojalla, jos hänet olisi vahvistettu naiseksi jo hedelmöityksen ajankohtana. Myöskään äitiyslain nojalla häntä ei voitaisi vahvistaa äidiksi tunnustamisen kautta, koska äitiyslaisissa tunnustaminen vaatii kaikissa tilanteissa yhteistä suostumusta hedelmöityshoitoihin. Tämä epäkohta esityksestä tulee korjata, jotta henkilön vanhemmuus voidaan vahvistaa.

5. Kommenttinne liittyen vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeen muuttamiseen (5 §). Erytystä huomiota pyydetään kiinnittämään sellaiseen lainsäädäntöön, jossa vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeeseen liitetään oikeusvaikutuksia (vanhemmalle itselleen tai tämän lapselle) ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lausunnoissa pyydetään myös kiinnittämään huomiota niihin muutostarpeisiin, joita vanhemmuutta kuvaavan nimikkeen muuttaminen edellyttää esimerkiksi lausunnonantajan tietojärjestelmissä.

On hyvä, hallituksen esitysluonnos sisältää esityksen vanhemmuusmerkinnän muuttamisesta vanhemman toivomalla tavalla. On kuitenkin tärkeä huomioida, että kaksinapainen sukupuolijärjestelmämme koskee myös vanhemmuutta. Tällöin tiukka jaottelu isihin ja äiteihin voi joillekin henkilöille olla ristiriidassa heidän sukupuoli- ja vanhemmuusidentiteettinsä kanssa. Sukupuolen korjaaminen ei myöskään automaattisesti tarkoita, että vanhemman jo luotu identiteetti suhteessa lapseen muuttuu äidistä isäksi tai toisinpäin. Esityksessä on kuitenkin suljettu kategorisesti pois se mahdollisuus, että vanhempi voisi olla joillekin lapsilleen isä ja joillekin äiti. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi sellaiset, joissa toisen lapset ovat syntyneet ennen

sukupuolenkorjausprosessia ja vanhemman sekä lapsen välinen suhde ja identiteetti ovat jo muodostuneet tietyn termistön alle.

6. Kommenttinne liittyen ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen (6 §):

Ei kommentteja.

7. Kommenttinne liittyen lain voimaantuloon ja sen soveltamisen porrastamiseen (8 §):

Ei kommentteja.

8. Kommenttinne liittyen esityksen pääasiallisiin vaikutuksiin, ml. selvitykseen joka on laadittu lapsivaikutusarvioinnin tueksi. Lausunnossa pyydetään kiinnittämään huomiota vaikutuksiin, joita lausunnonantaja arvioi esityksestä aiheutuvan toiminnalleen/hallinnonalallaan. Huomiota pyydetään kiinnittämään myös tietojärjestelmiin kohdistuviin muutostarpeisiin sekä muihin tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin kannalta olennaisiin asioihin.

Vasemmistonaiset on pettyneitä siihen, ettei esityksessä ole huomioitu lapsen etua ja oikeutta omaan sukupuoleensa tai edes näiden asioiden selvittämistä.

9. Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Ei kommentteja.

Pyykkönen Milla
Vasemmistonaiset